

Religion, Communication and Education **Religie, comunicare și educație**

Andra SECELEANU
Universitatea Andrei Șaguna-Constanța, Facultatea de Jurnalistică

Abstract

The author relates three levels (religious, educational and communicational), through the identification of the common elements: religion is a type of communication, a dialogue with God. Religious communication transcends the verbal barriers, changing itself into an internal monologue, a tacit communication, a spiritual self-education through religion. The need for communication, relationships, as a response to present social changes has the effect of turning individuals towards the Church, religion and faith.

Rezumat

Autorul pune în legătură cele trei planuri (cel religios, educativ și comunicativ), reușind să identifice elementele comune: religia este un tip de comunicare, un dialog cu Dumnezeu. Comunicarea religioasă depășește barierele verbale, transformându-se în comunicare cu sine, o comunicare tăcută, o auto-educație spirituală prin intermediul rugăciunii. Nevoia de comunicare, de relații, ca răspuns la transformările societății de astăzi are ca efect apelul omului la biserică, la religie și credință.

Religia, ca actant social de importanță majoră, organizează prin intermediul elementului său de originalitate – Biserica – un câmp specific din care face parte un public specializat. Solicitățile acestui public legate de nevoile sale spirituale apar ca urmare a progresului în planul religiosului fiind rezumate de Evanghelistul Matei în Biblie, astfel: „Nu numai cu pâine va trăi omul, ci cu tot cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu”. Aceste solicitări sunt îndeplinite prin intermediul unei oferte specializate de informații spirituale, reprezentată de producția de bunuri simbolico-religioase.

Această ofertă diversificată (permite selectarea informațiilor în funcție de nevoile spirituale ale individului) se prezintă preponderent sub forma produselor mass-media tipărite (mulți credincioși percep dezvăluirea prin intermediul televiziunii a tainelor sfinte ca fiind brutală și reprezentând o îndepărtare de sacralitate). Aceste produse mass media constituie un liant între producători și consumatori, fiind formulate în termenii unui discurs specific care are la bază un limbaj încărcat cu simboluri și semnificații.

Proliferarea excesivă a unui limbaj eclezial hiperritualizat inhibă comunicarea reală a membrilor Bisericii și îi transformă în automate liturgice. Ei chiar dacă ar vrea, nu mai pot părăsi teritoriul semi-iluzoriu al cuvintelor care și-au pierdut capacitatea de a comunica.

„Gustul” credincioșilor pentru limbajul arhaizat obișnuit în biserici precum și lipsa lor de receptivitate față de înnoirea limbajului eclezial dovedește că la capitolul comunicare Biserica are de străbătut un drum lung și anevoios.

Biserica ortodoxă este prea preocupată de spiritual, ca să își irosească puterile în lupta cu înnoirile sociale, politice, economice etc, este prea orientată spre cele veșnice pentru a se război cu *morile de vânt* ale lucrurilor trecătoare, susțin specialității sacralului.

Adesea însă, democratul - nu democrația - nu se mulțumește cu atât: el vrea în religie un aliat și un tovarăș de drum în acțiunile și revendicările sale, eventual și un gir.

În BOR în ultimii ani au apărut timide încercări de reformă aplicate în primul rând la nivelul comunicării (a canalelor și mijloacelor folosite), concomitent cu o glisare către problematica socială, încercări care uneori au fost însă exagerate (ex. slujba de Înviere de la Neptun).

Totuși, Biserica rămâne instituția în care românii cred în procent de peste 85%, poate datorită faptului că este singura instituție care nu a fost afectată de schimbări în ultimii 20 de ani, sau poate că, în căutarea unui partener securizant, oamenii îi transferă o parte din încrederea pe care ar trebui să o acorde altor instituții. Acesta este motivul pentru care în cele ce urmează voi prezenta principalele forme prin care se concretizează relația religie-comunicare.

Comunicare și cuminecare

„Religia este esențialmente un fapt de comunicare și ea se bazează pe credință nu atât în Dumnezeu, cât în posibilitatea dialogului cu El”. (1)

Comunicarea umană se realizează prin sisteme și limbaje complexe. Prin aceste mijloace de comunicare (limbajul verbal sau nonverbal, gestul, sunetul, simbolul, tăcerea, tonul etc) nu doar se transmite „ceva”, ciiva, ci se și împărtășește acel ceva. Așadar, prin comunicare se încearcă stabilirea unei comuniuni cu cineva, în vederea împărtășirii unei informații, unei idei sau atitudini. În concluzie cele două cuvinte exprimă ambivalența procesului de comunicare, evidențiindu-i dubla dimensiune, comunitară și sacră. Comunicarea stă la baza organizării sociale, coagulând și controlând raporturile „orizontale” dintre oameni, dar angajând totodată și aspirațiile lor „verticale”, într-o mișcare ascensională către planurile superioare ale realității.

„Toată viața, societatea și cultura, sunt o chestiune de comunicare; dar sunt totodată și una de cuminecare. Progresăm printr-un spor de comunicare, dar nu progresăm cu adevărat dacă nu obținem și un spor de cuminecare” (2)

Alături de a comunica cu sensul de a transmite un mesaj o informație, limba română mai cunoaște și sensul de a cumineca. Constantin Noica face observații de nuanță, în alăturarea celor doi termeni. Cuvântul cuminecare, constata Noica, vine de la latinescul *comunicare* și prin latina ecleziastică a căpătat în toate limbile romanice același sens, de a se împărtăși de la, a se împărtăși întru ceva. (3)

Se comunică date, semnale sau chiar semnificații și înțelesuri, cuminecarea ține de subînțelesuri. Sensul sacramental al cuvântului s-a conturat odată cu răspândirea creștinismului, cuminecarea desemnând împărtășirea credincioșilor în cadrul agapelor, care s-au aflat la originea serviciului liturgic de mai târziu. Ulterior s-a dezvoltat din această accepțiune și

antonimul excomunicare - interdicția de a primi împărtașania, echivalând cu excluderea din comunitatea religioasă și punerea în afara legii. Cuminecarea sau cuminecătura reprezintă în Biserica creștin-ortodoxă una din cele șapte sfinte taine. Aceste taine se caracterizează prin faptul că fiecare din ele reprezintă o relație de comunicare personală a creștinului (receptorul) cu Divinitatea însăși (emițătorul), individul fiind deja integrat în comunitatea bisericii sau urmează să se integreze. În climatul creștin relația de comunicare interpersonală constituie esența credinței și a atitudinii religioase. Comunicarea individului cu sine are și ea un rol foarte important în religia creștin-ortodoxă. Prin această introspecție creștinul își poate face o evaluare a virtuților creștinești.

Comunicarea prin cuvânt

„Cuvintele trebuie să fie ca banii, că banii aceia sunt buni care împlă în toate țările, ca și cuvintele acelea sunt bune care le înțeleg toți.” (4)

Creatorul lumii și al oamenilor a dat umanității puterea să exprime prin cuvinte viața sa legată de lume și de raționalitatea ei. Cuvintele reprezintă deci, sensuri care luminează înțelegerea omului. Ca paradigmă completă, noțiunea de cuvânt semnifică în Biblie, într-o primă accepție, rostirea lui Dumnezeu, învățătura Dumnezeiască menită să dea rod în conștiințe: „La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era cuvântul. Acesta era într-un început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut și fără el nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viață și viața era lumina oamenilor (5)”

În altă accepție, Cuvântul este însăși măsura omului și unul dintre criteriile după care va fi judecat de Dumnezeu în ziua hărăzită „Vă spun că pentru orice cuvânt deșert pe care îl vor rosti, oamenii vor da socoteală în ziua judecării. Căci din cuvintele tale vei fi găsit și din cuvintele tale vei fi osândit” (6)

Comunicarea prin tăcere

Tăcerea este uneori atât de încărcată de semnificații încât, ea abolește cuvântul, Tăcerea este un omagiu pe care cuvântul îl aduce spiritului. În tradiția iudaică se consideră că așa cum tăcerea constituie cea mai elocventă formă de adorație, tot așa instrumentul cel mai adecvat al revelației este tăcerea. Aceeași atitudine se regăsește și în mistica islamică pentru care păstrarea tăcerii este un imperativ pentru auzirea glasului divin.

Retragerea credinciosului în sine însuși face ca bălbâielile limbajului să devină inutile. Tăcerea este limbajul lui Dumnezeu deoarece conține în sine toate cuvintele; ea este o rezervă nepuizabilă de sens. Credinciosul este poftit să facă tăcere în sine. El trebuie să renunțe la condițiile obișnuite ale conversației pentru a auzi un discurs pe care discontinuitatea cuvintelor nu îl mai poate transmite (7)

„Iubește tăcerea, scrie sfântul Isac din Ninive, ea îți aduce un rod pe care limba nu-l poate descrie. Mai întâi noi suntem cei care ne impunem tăcerea. Apoi din tăcerea noastră ia naștere ceva care ne apropie de tăcere. Să-ți dea Dumnezeu să simți ceea ce se naște din tăcere”

Prin urmare numeroși credincioși se adresează lui Dumnezeu printr-o vorbire interioară al cărei statut aparent este tăcerea, însă cu o intenție activă. Este predominant sentimentul că Dumnezeu nu are nevoie de urechi pentru a auzi rugăciunea unui credincios. Icoana realizează o trecere către tăcere: „Când părinții resimt neputința cuvintelor, sfatul lor este de a venera taina prin tăcere. Icoana unui sfânt nu spune nimic despre anatomia lui, nu se dă nici un detaliu istoric biografic ori sociologic. Ea ne arată strălucirea unui om de dincolo de istorie. „Trăirea puternică din care este alcătuită experiența misticului este o desprindere de cuvânt, ea se naște dintr-un exces de sens, dintr-o revărsare interioară a credinței și a iubirii a cărei intensitate paralizază limba.

„La fel cum plimbarea, mersul pe bicicletă și alergarea sunt exerciții corporale, tot astfel vom numi și exerciții spirituale, orice mod de examinare a conștiinței proprii de meditare, contemplare, rugăciunea rostită sau mentală, rugăciunea inimii, sau celelalte activități spirituale!” (8)

Rugăciunea este unul din elementele constitutive ale fenomenului religios. Intr-adevăr formulele de rugăciune pe care le cunoaștem astăzi aparțin practic tuturor religiilor cunoscute, încât se poate spune că „acolo unde rugăciunea a amuțit de tot nu mai este nici religie” (9)

Pentru a cunoaște atitudinea religioasă a unei comunități sau a unei persoane, este suficient să luăm aminte la formele lor de rugăciune. Prin aceste forme de rugăciune se exprimă în mod nemijlocit imaginea lor despre Dumnezeu, calitatea relației religioase, componentele emoționale ce o însoțesc, formele de acțiune etică ce izvorăsc din această relație, inclusiv tipurile de organizare socială în care se cristalizează

Rugăciunea este una dintre mărturiile cele mai grăitoare ale unicei și multiplei condiții a omului, ale trecerii lui pe pământ, ale conștiinței asupra condiției sale, ale felului său de a privi lumea și viața de-a lungul istoriei.

Concluzii

Fenomenul religios nu se reduce la dimensiunea socială, nici la ritual sau la aspectele sale emoționale, sentimentale, subiective. Dincolo de toate acestea este vorba de o relație specială de comunicare cu o Ființă mai presus de ființa umană, dar și despre o relație de cuminecare. Nevoia de religie și de sacru se amplifică în această civilizație profund tehnicistă, care pare să-și fi pierdut sufletul. Ceea ce face ca terenul să fie mai propice decât oricând pentru religie, este nevoia de comunicare și de relații, ca o reacție față de o societate dură și depersonalizantă: mulți oameni sunt bolnavi de singurătate în mulțimea solitară și în anonimatul marilor orașe.

Bibliografie

Kalokowsky Lesyek-„Religia”, 1993, apud Dinu Mihai – Comunicarea repere fundamentale, Editura Științifică, București, 1997

Noica Constantin, 1970, Rostirea filosofică românească, Ed. Științifică, București

Șoitu Laurentiu, 1997, Comunicare și acțiune, Institutul European, Iași
Simion Ștefan-Cugetarea Mitropolitului Transilvaniei, cuprinsă în prefața primei traduceri integrale în limba română a Noului Testament, apud Stoian Ion Dicționar Religios”, 1994, Editura Garamond, București,
Evanghelia după Ioan, cap. I, versetele 1,2,3,4
Evanghelia după Matei, cap.12, versetele 36,37
LeBreton David, 2001, Despre tăcere, Editura ALL, București
Ignatiu de Loloya, Exerciții spirituale, Paris, Desclée de Brouwer, 1985, apud Catalin Jean Francois Omul și religia sa, 1997, Ed.Polimark, București
Tiele C.P. Einleitung in die Religionswissenschaft, II, 1701, apud Velasco Martin J, 1997, Introducere în fenomenologia religiei, Editura Polirom, Iași.